

Світлана СТАДНИК, головний редактор

Маргарита МАЙОРЕНКО, юрист

Олександр ГОЛУБОВСЬКИЙ, консультант із питань бухгалтерського обліку та оподаткування

СІМЕЙНІ ФГ У ФОРМІ ФІЗОСОБИ-ПІДПРИЄМЦЯ: ХТО МОЖЕ ЗАРЕЄСТРУВАТИ ТА ЯК ЦЕ ЗРОБИТИ

Із 1 січня цього року набули чинності норми, відповідно до яких за підсумками 2022 року власники та користувачі сільськогосподарських угідь (окрім тих, хто передав їх у користування іншим суб'єктам господарювання) повинні розраховувати і за потреби сплачувати мінімальне податкове зобов'язання на 1 га (далі – МПЗ). Водночас для сімейних фермерських господарств (далі – ФГ), зареєстрованих у формі фізособи-підприємця, встановлено пільгову ставку МПЗ та передбачено інші переваги та преференції. Надаючи їх, держава стимулює власників землі (так званих одноосібників) реєструвати сімейні ФГ у формі фізособи-підприємця і таким чином виводити з тіні сільгоспугіддя, які зараз оброблюються незаконно. Тож у цій статті ми розглянемо переваги цієї форми господарювання, розповімо, хто може створити таке ФГ та як його зареєструвати, а також наведемо зразок договору про створення сімейного ФГ.

Переваги сімейного ФГ – фізособи-підприємця

Пільгова ставка МПЗ

Загальна ставка МПЗ становить 5 % (ст. 38¹ Податкового кодексу, далі – ПК). На 2022 та 2023 роки встановлено пільгову ставку МПЗ – **4 %** (п. 67 підрозд. 10 розд. XX ПК).

Проте для сімейного ФГ – фізособи-підприємця, який зареєстрований платником єдиного податку четвертої групи, ставка МПЗ становить 50 % загальної ставки МПЗ, тобто **2,5 %** (пп. 38^{1.1.3} ПК). Покажемо на прикладі, яку економію на сплаті МПЗ мають такі ФГ.

Приклад

Сімейне ФГ – фізособа-підприємець має у власності/користуванні 20 га сільгоспугідь, нормативна грошова оцінка яких дорівнює 30 000 грн/га.

Звідси річна сума МПЗ становить:

- для ставки 2,5 % – 15 000 грн (20 га x 30 000 грн x 2,5 %);
- ставки 4 % – 24 000 грн (20 га x 30 000 грн x 4 %);
- ставки 5 % – 30 000 грн (20 га x 30 000 грн x 5 %).

Як порівняти зі ставкою 4 %, зекономити можна 9 000 грн на рік, а починаючи з 2024 року, коли ставка МПЗ уже дорівнюватиме 5 %, тоді сімейні ФГ матимуть економію 15 000 грн на рік.

Докладніше про розрахунок та сплату МПЗ сімейними ФГ у формі фізособи-підприємця див. на с. 11 цього номера.

Доплата ЄСВ з бюджету

Члени ФГ, у тому числі члени сімейного ФГ – фізособи-підприємця, є платниками ЄСВ. Не сплачують ЄСВ лише ті особи, які підлягають страхуванню на інших підставах (наприклад, працюють на умовах трудового договору в інших суб'єктів господарювання) або взагалі не сплачують ЄСВ (наприклад, пенсіонери або особи з інвалідністю).

При цьому члени сімейного ФГ, яке зареєстроване як фізособа-підприємець, **мають право на доплату ЄСВ**. Така доплата є одним із видів державної допомоги за напрямом «Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств» програми **2801580** «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників». Порядок надання такої доплати визначено постановою КМУ від 22.05.2019 № 565.

Суть цієї підтримки полягає в тому, **що членам та голові сімейного ФГ** компенсується частина ЄСВ, яку вони мають сплачувати до бюджету.

Зверніть увагу! На доплату ЄСВ можуть розраховувати тільки голова та члени сімейного ФГ, яке є платником єдиного податку четвертої групи.

Доплата надається протягом 10 років після реєстрації сімейного ФГ. Щороку розмір доплати зменшується на 10 %: у перший після створення рік компенсується 90 % ЄСВ, у другий рік – 80 % тощо.

Порядок отримання доплати ЄСВ ми докладно розглянули в «БАЛАНС-АГРО», 2021, № 20, с. 26.

Дотації та субсидії з бюджету

Для сімейних ФГ, створених у формі фізособи-підприємця, передбачено більше видів державної підтримки, ніж для сільгоспвиробників інших форм господарювання.

Так, окрім доплати ЄСВ, членам сімейного ФГ доступні всі напрями, передбачені саме для ФГ, а саме:

- спеціальна бюджетна дотація за утримання корів;
- бюджетна субсидія на одиницю оброблюваних угідь (1 га);
- часткова компенсація витрат, пов'язаних із наданими сільськогосподарськими дорадчими послугами;
- фінансова підтримка на поворотній основі.

Також сімейні ФГ мають право на інші (загальні) види підтримки, зокрема:

- часткову компенсацію вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва;
- підтримку розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції;
- підтримку розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства;
- здешевлення кредитів.

Можливість реєстрації платником ПДВ

Сімейні ФГ, як суб'єкти господарювання, мають право реєструватися платниками ПДВ. Вони можуть зробити це за власним бажанням одразу після державної реєстрації. Це є суттєвою перевагою перед звичайними фізособами, адже відомо, що покупці платять значно більше за сільгосппродукцію, яку продають платники ПДВ.

Отже, розглянемо докладно, хто може створити сімейне ФГ у формі фізособи-підприємця та як його зареєструвати.

Процедура створення та держреєстрації сімейного ФГ – фізособи-підприємця

Така форма господарювання, як сімейне ФГ без статусу юрособи, передбачена Законом від 19.06.2003 № 973-IV «Про фермерські господарства» (далі – Закон № 973). У цьому випадку ФГ реєструється як фізособа-підприємець.

Хто має право створити ФГ у формі фізособи-підприємця?

Право на створення ФГ має будь-який дієздатний громадянин України, що досяг 18 років і побажав організувати таке господарство (ст. 5 Закону № 973). Головою такого ФГ є член сім'ї, визначений договором (декларацією) про створення сімейного ФГ, який реєструється як фізособа-підприємець.

Завважимо, що коли фізособа планує займатися сільськогосподарською діяльністю одноосібно, то складається декларація про створення сімейного ФГ – фізособи-підприємця (далі – договір, декларація), а якщо фізособа планує створити ФГ спільно із членами сім'ї, тоді складається договір (докладніше про це див. далі).

Зверніть увагу: підприємцем реєструється тільки голова такого ФГ – члени ФГ підприємцями не реєструються (з ними укладається договір, зразок якого наведений нижче).

Від імені ФГ – фізособи-підприємця має право виступати голова цього ФГ або уповноважений ним у встановленому цивільним законодавством порядку один із членів ФГ (на підставі довіреності).

Хто може бути членом ФГ – фізособи-підприємця?

ФГ у формі фізособи-підприємця може бути створене одним або декількома громадянами України, які є **родичами або членами сім'ї** відповідно до закону.

Згідно зі ст. 3 Сімейного кодексу родичі – це члени сім'ї за кровною спорідненістю (без обмежень щодо поколінь або близькості спорідне-

ності), а членами сім'ї можуть бути, крім членів сім'ї за кровною спорідненістю, подружжя, особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, рідну або усиновлену дитину.

Важливий момент: сімейне ФГ без статусу юрособи організовується на основі діяльності фізособи-підприємця та має статус сімейного ФГ за умови використання праці членів такого господарства, якими є виключно фізособа-підприємець і члени її сім'ї (ст. 8¹ Закону № 973). У листі ДФС від 03.05.2017 № 10961/7/99-99-13-02-01-17 наголошується, що ФГ – підприємець може існувати тільки у статусі сімейного ФГ, хоча в Законі № 973 така заборона прямо не встановлена.

З яких земельних ділянок можуть складатися землі ФГ?

Одна з головних відмінних рис ФГ (як юросіб, так і підприємців) – наявність земельної ділянки. ФГ підлягає держреєстрації в порядку, установленому для держреєстрації юросіб і фізосіб-підприємців, за умови набуття одним або декількома громадянами України, які висловили бажання створити ФГ, права власності або користування земельною ділянкою (ст. 8 Закону № 973).

Землі ФГ можуть включати (ст. 12 Закону № 973):

- земельні ділянки, що належать громадянам України – членам ФГ на праві власності, користування;
- земельні ділянки, що належать ФГ на праві власності, користування.

Тобто для держреєстрації ФГ має бути оформлене право користування (договір оренди землі, емфітевзису, постійного користування) або власності (держакт на право власності на землю, свідоцтво про держреєстрацію права власності на нерухоме майно, виписка з Держреєстру речових прав на нерухоме майно тощо) на земельну ділянку, де провадитиметься діяльність.

Сімейне ФГ може провадити діяльність на земельних ділянках сільгосппризначення з видом використання «для ведення ФГ», «для ведення товарного сільськогосподарського виробництва», «для ведення особистого селянського господарства».

Детально про **правові підстави** користування земельними ділянками членів ФГ у формі фіз-

особи-підприємця і самого підприємця ми розповімо в найближчих номерах видання.

Чи може ФГ – фізособа-підприємець приймати на роботу найманих працівників?

Так, може, але має пам'ятати про деякі обмеження. Пояснимо докладніше.

Згідно зі ст. 27 Закону № 973 трудові відносини в ФГ базуються на основі праці його членів і регулюються статутом ФГ. Водночас п. «д» ч. 5 ст. 8¹ Закону № 973 передбачено, що трудові відносини членів сімейного ФГ у формі фізособи-підприємця мають визначатися в договорі (декларації).

У разі виробничої необхідності ФГ має право залучати для виконання робіт інших громадян за трудовим договором (контрактом). Це закріплено в ч. 1 ст. 27 Закону № 973.

Пам'ятайте! Наймані працівники не можуть бути членами ФГ (ч. 1 ст. 3 Закону № 973).

Таким чином, Закон № 973 установлює дві групи тих, хто працює в ФГ у формі фізособи-підприємця:

- члени ФГ;
- наймані працівники, залучені до роботи в ФГ за трудовим договором (контрактом). При цьому останні можуть прийматися на роботу тільки для виконання сезонних та окремих робіт, що безпосередньо пов'язані з діяльністю господарства і потребують спеціальних знань або навиків.

Зверніть увагу! Якщо ФГ – фізособа-підприємець бажає бути платником єдиного податку четвертої групи, то на підставі пп. «б» пп. 4 п. 291.4 ПК вона не може взагалі використовувати працю найманих осіб. Особливості трудових відносин у такому ФГ ми розглянемо в найближчих номерах видання.

Яке майно може входити до складеного капіталу ФГ – фізособи-підприємця?

До складу майна ФГ (складеного капіталу) можуть входити: будівлі, споруди, обладнання, матеріальні цінності, цінні папери, продукція, вироблена ФГ у процесі господарської діяльності, отримані доходи, інше майно, право користування землею, водою та іншими природними ресурсами, будівлями, спорудами, обладнанням,

а також інші майнові права (у т. ч. на інтелектуальну власність), кошти, що передаються членами ФГ до його складеного капіталу (ст. 19 Закону № 973). Майно, яке передається до складеного капіталу ФГ – фізособи-підприємця, фіксується в **договорі (декларації)**.

Заборонено вносити до складеного капіталу:

- бюджетні кошти;
- облігації (ч. 2 ст. 8 Закону від 23.02.2006 № 3480-IV «Про цінні папери і фондовий ринок»);
- особисті немайнові права інтелектуальної власності (ч. 4 ст. 423 Цивільного кодексу);
- земельні ділянки, на які поширюється дія мораторію (отримані в результаті розпакування сільгоспземель для ведення особистого селянського господарства, товарного сільгоспвиробництва) (п. 15 розд. X Земельного кодексу, далі – ЗК);
- право користування земельною ділянкою державної/комунальної форми власності (ч. 3 ст. 102¹ ЗК).

Які документи потрібно подати для держреєстрації ФГ у формі фізособи-підприємця?

ФГ у формі фізособи-підприємця може реєструватися одночасно з держреєстрацією фізособи-підприємця або вже після реєстрації підприємцем.

За одночасної реєстрації ФГ і фізособи-підприємця держреєстратору можна подати пакет документів, передбачений ч. 1 ст. 18 Закону від 15.05.2003 № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» (далі – Закон № 755). А саме:

1) Заяву щодо державної реєстрації фізичної особи – підприємця (форма 1, затверджена наказом Мін'юсту від 18.11.2016 № 3268/5). Вона може містити прохання про реєстрацію такої особи платником ПДВ та/або обрання спрощеної системи оподаткування;

2) договір (декларацію) про створення сімейного ФГ (див. **зразок** у кінці консультації).

Зверніть увагу: якщо ФГ створюється на базі вже діючої фізособи-підприємця, держреєстрація здійснюється за процедурою внесення змін до відомостей про підприємця, які містяться в ЄДР. Тоді держреєстратору подаються документи за переліком, наведеним у ч. 3 ст. 18 Закону № 755:

1) заява про держреєстрацію змін до відомостей про фізособу-підприємця, що містяться в ЄДР. По суті, подається заява за формою 1, але тільки з відміткою про держреєстрацію змін;

2) договір (декларацію) про створення сімейного ФГ.

Отже, із наведеного випливає, що, перш ніж реєструвати ФГ, треба скласти договір чи декларацію про створення сімейного ФГ.

Як скласти договір (декларацію) про створення сімейного ФГ?

Особливості створення та діяльності сімейного ФГ – фізособи-підприємця встановлено ст. 8¹ Закону № 973. У цій статті наведено також особливості складання договору (декларації) про створення ФГ.

Якщо підприємець вестиме ФГ:

- одноосібно, без залучення інших членів сім'ї, то він складає **декларацію** про ФГ у письмовій формі. Посвідчувати декларацію у нотаріуса не потрібно.
- разом з іншими членами сім'ї, то він має скласти в письмовій формі **договір** про створення ФГ, який підлягає нотаріальному посвідченню за місцем розташування майна та земельних ділянок ФГ.

Згідно з ч. 5 ст. 8¹ Закону № 973 **договір (декларація) містить:**

- найменування, місцезнаходження (адресу) господарства, мету та види його діяльності;
- порядок прийняття рішень та координації спільної діяльності членів господарства;
- правовий режим спільного майна членів господарства;
- порядок покриття витрат та розподілу результатів (прибутку або збитків) діяльності господарства між його членами;
- порядок вступу до господарства та виходу з нього;
- трудові відносини членів господарства;
- прізвище, ім'я та по батькові членів господарства, ступінь їх родинного зв'язку, паспортні дані та реєстраційні номери облікових карток плат-

ників податків (для фізосіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття такого номера, офіційно повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку у паспорті, вказані номери не зазначаються);

є) інші положення, що не суперечать чинному законодавству.

Як бачимо, положення договору (декларації) вписано досить сучасно, без конкретики та деталізації.

Згідно з ч. 6 ст. 8¹ Закону № 973 типову форму договору (декларації) про створення сімейного ФГ затверджує Мінагрополітики. На сьогодні форма договору (декларації) **затверджена** наказом Мінагрополітики від 05.04.2019 № 177. Але й вона недостатньо конкретизована.

Усе це свідчить про те, що пересічному ФГ скласти договір (декларацію) доволі складно. На наш погляд, розв'язати цю проблему можна шляхом:

- розроблення і затвердження Мінагрополітики Методичних рекомендацій щодо складання договору (декларації);
- затвердження Мінагрополітики модельного договору (декларації), у кожному розділі якого буде наведено всі можливі варіанти, з яких фізособи, які створюють ФГ, зможуть вибрати для себе найприйнятніші.

Оскільки рекомендацій Мінагрополітики поки немає, пропонуємо вам свій варіант договору (див. **зразок**), на підставі якого кожен зацікавлений фермер зможе розробити власний договір (декларацію).

ЗРАЗОК

Договір про створення сімейного фермерського господарства

I. Предмет Договору

1. Сімейне фермерське господарство: СФГ «Крал» (далі – Господарство) організовується: Швецом Володимиром Іллічем, 1970 року народження, спільно зі членом сім'ї відповідно до ст. 3 Сімейного кодексу України: Швецом Ігорем Володимировичем, 1992 року народження, сином, з метою отримання прибутку від виробництва товарної сільськогосподарської продукції, її перероблення та реалізації на земельних ділянках, наданих у власність або користування відповідно до закону.

Видами діяльності Господарства є: вирощування зернових культур (код 01.11 КВЕД).

2. Господарство організовується на земельних ділянках:

Для товарного сільгосптоваровиробництва, площею 4,14 га та 4,14 га, усього 8,28 га, із кадастровими номерами: 5324082700:00:020:0029 та 5324082700:00:020:0030, які розташовані: Полтавська область, Полтавський район, Коломацька ОТГ.

3. Голова Господарства, Швець Володимир Ілліч, після укладання (складання) цього договору (далі – Договір) зобов'язується зареєструватися як фізична особа – підприємець або вчинити дії, потрібні для державної реєстрації змін до відомостей про фізичну особу – підприємця, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, у встановленому законодавством порядку.

4. Місцезнаходження (адреса) Господарства: вул. Куликівська, 11, село Коломацьке, Полтавський район, Полтавська область, 38742.

II. Порядок прийняття рішень та координація спільної діяльності членів Господарства

1. Від імені Господарства має право виступати голова Господарства або уповноважений ним у встановленому цивільним законодавством порядку один із членів Господарства.

2. Члени Господарства домовилися про прийняття рішень головою одноосібно.

III. Правовий режим спільного майна членів Господарства

1. Майнові відносини Господарства регулюються цивільним законодавством України.

2. Джерелами формування майна (складеного капіталу) Господарства є:

- 1) грошові кошти, які передаються членами Господарства до його складеного капіталу;
- 2) отримані доходи;
- 3) будівлі, споруди, облаштування;
- 4) матеріальні цінності;
- 5) цінні папери;
- 6) продукція, виготовлена Господарством у процесі господарської діяльності;
- 7) інше майно, набуте на підставах, не заборонених законом;
- 8) право користування землею та іншими природними ресурсами;
- 9) право користування будівлями, спорудами, обладнанням;
- 10) інші майнові права (у т. ч. право на інтелектуальну власність).

3. Перелік та вартість майна, що передається членами Господарства за їхньою згодою до складеного капіталу Господарства, на дату укладення Договору.

Голова господарства Швець В. І. передає:

- земельну ділянку площею 4,14 га, кадастровий номер 5324082700:00:020:0029, яка належить йому на праві приватної власності;
- комбайн Claas Lexion 480 2003, № 47247 AA;
- трактор УТО-Х1204, № 44436 AA.

Член господарства Швець І. В. передає:

- земельну ділянку площею 4,14 га, кадастровий номер 5324082700:00:020:0030, яка належить йому на праві приватної власності, за договором оренди, який укладається із ФГ після реєстрації Господарства у формі фізособи-підприємця.

4. Майнові права, що входять до складеного капіталу Господарства, передаються йому на строк: на період існування господарства.

5. Володіння, користування і розпорядження майном Господарства здійснюються за згодою між усіма членами Господарства відповідно до Договору, якщо інше не передбачено законом.

6. Майнові спори між членами Господарства вирішуються у судовому порядку.

7. Член Господарства має право на отримання частки майна Господарства в разі його ліквідації. Розмір частки та порядок її отримання:

- членам Господарства повертається майно, що внесене ними до Господарства на момент створення. Майно, яке залишилося, розподіляється в розмірі: 80 % – голові Господарства, 20 % – члену Господарства.

8. Член Господарства має право на отримання частки майна Господарства у разі припинення членства у Господарстві. Розмір частки та порядок її отримання:

- 20 % набутого Господарством майна (включаючи прибуток), наявного на дату припинення членства. Кількість та вартість майна визначається за даними інвентаризації, проведеної всіма членами Господарства.

IV. Порядок покриття витрат та розподіл результатів (прибутку або збитків) діяльності Господарства між його членами

1. Усі витрати Господарство покриває за рахунок власних доходів та інших джерел, не заборонених законодавством.

2. Оподаткування прибутку Господарства проводиться у порядку, передбаченому законодавством.

3. Розподіл результатів (прибутку або збитку) між членами Господарства після закінчення поточного фінансового року здійснюється у такому порядку:

- прибуток розподіляється між головою та членом Господарства в розмірі 80 % і 20 % відповідно.

V. Порядок вступу до Господарства та виходу з нього

1. Під час вступу до Господарства нового члена або виходу з нього вносяться зміни до Договору.
2. Вихід зі складу членів Господарства можливий незалежно від згоди інших його членів.
3. Член Господарства подає заяву про вихід із Господарства і про повернення наданого ним майна відповідно до Договору голові Господарства за півроку до запланованої дати виходу з Господарства, але не раніше часу збирання урожаю на земельній ділянці, переданій Господарству (зазначити період).
4. Склад членів Господарства може змінюватися за таких підстав: смерть члена Господарства, добровільний вихід чи вступ до Господарства, за заявою або з інших підстав, погоджених із членами Господарства.

VI. Трудові відносини в Господарстві

1. Трудові відносини в Господарстві базуються на праці його членів. Для виконання сезонних та окремих робіт, які безпосередньо пов'язані з його діяльністю і потребують спеціальних знань чи навичок, Господарство має право залучати інших громадян (які не є членами Господарства) за трудовим договором (контрактом).
2. Трудові відносини членів Господарства відповідно до законодавства регулюються Договором, відносини з особами, залученими до роботи за трудовим договором (контрактом), – законодавством України про працю.
3. Голова Господарства забезпечує належне оформлення трудових відносин та створення безпечних умов праці для членів Господарства і громадян, з якими укладено трудовий договір (контракт), дотримання вимог техніки безпеки, виробничої гігієни та санітарії, пожежної безпеки.

VII. Інші положення

1. Договір укладено безстроково. Дія Договору припиняється за одноосібним рішенням голови Господарства або в разі його смерті.
2. Договір набуває чинності з дати його нотаріального посвідчення. Договір складається не менш ніж у двох примірниках, один з яких залишається у матеріалах нотаріальної справи. За бажанням членів Господарства кожному з них видається по одному примірнику.
3. Договір складено у трьох примірниках, що мають однакову юридичну силу.
4. Зміни до Договору уносяться шляхом викладення його в новій редакції.
5. Голова Господарства вчиняє дії, потрібні для державної реєстрації змін до відомостей про фізичну особу – підприємця, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, у встановленому законодавством порядку.
6. В інших питаннях, які не врегульовані Договором, Господарство керується чинним законодавством України та одноосібними рішенням голови Господарства.

Голова Господарства:

(підпис)

Швець Володимир Ілліч, паспорт серії КН № 160416,
виданий Полтавським РВ УМВС України в Полтавській області, 05.08.1996

Реєстраційний номер картки платника податків: 123568956854

Місце реєстрації: вул. Куликівська, 11, село Коломацьке,
Полтавський район, Полтавська область, 38742

Член господарства:

(підпис)

Швець Ігор Володимирович, паспорт серії ВА № 524651,
виданий Полтавським РВ УМВС України в Полтавській області, 03.10.2011

Реєстраційний номер картки платника податків: 653965845965

Місце реєстрації: вул. Куликівська, 9, село Коломацьке,
Полтавський район, Полтавська область, 38742